

RUDAR

... Glasilo slovenskih rudarjev ...

Izhaja trikrat na mesec in sicer vsak prvi, drugi in četrti četrtek v mesecu, z datumom naslednjega dne. Naročnina znaša za celo leto 4 krone, za pol leta 2 kroni in za četrt leta 1 krono. Posamezne številke po 10 vinarjev. Reklamacije so poštnine proste. Nefrankirana pisma se ne sprejmejo. Rokopisi se ne vračajo. Inserati po dogovoru. Uredništvo in upravnništvo lista je v Zagorju ob Savi.

Strokovne organizacije in draginja.

Ako opazujemo od dne do dne naraščajočo nezadovoljnost ljudstva, ki se izraža v impozantnih protestnih demonstracijah, ki so žal sledili tudi že krvavi protidraginjski izgredi na Dunaju, potem se ne moremo več otresti utisa, da vodijo današnje razmere nujno v katastrofo, ako poklicani činitelji še pravočasno ne ukrenejo prav resnih korakov za ublažitev današnje neznosne draginje. Ne pravimo, da bi se dala in mogla draginja kar čez noč popolnoma odpraviti. Saj draginja je povsem naraven in celo nujen pojav kapitalističnega proizvodnje in se ne bo dala odpraviti toliko časa, kolikor časa bo sploh ekzistiralo kapitalistično proizvodnje. Draginja bo odpravila šele zmaga socializma, zategadelj je najdoslednejši boj proti draginji samo tisti boj, ki je načeloma naperjen proti kapitalistični družbi sploh. To resnico moramo zopet in zopet naglašati, ako hočemo, da delavstvo ne izpostavimo varljivim utopističnim nadam. Ali četudi tičijo vzroki draginje v bistvu kapitalistične družbe, pa je vendar mogoče, da se draginja v okvirju te družbe vsaj ublaži.

V zadnjem času se je opetovano poudarjalo, da draginja ni omejena samo na našo državo, da se temveč pojavlja v vseh deželah in je tako rekoč svetovna mednarodna prikažen. To je vsekakor, ki se utajiti ne da, saj jo le predrastično izpričujejo prav burni dogodki v posameznih državah, predvsem pa jo potrjujejo svetovna tržna izvestja. Cene živlom so dandanes tudi na Angležkem dosegle tako višino, ki je tam pač še ne pomnijo; vesti o neprestanih protidraginjskih izgredih na Francozskem, kjer se lačnih množic polašča naravnost divji obup, nas pač tudi nikakor ne morejo prepričati, da so tamkaj razmere le količkaj boljše nego drugod. Vsa ta dejstva so le tem glasnejši dokaz za to, da draginje v današnji višini in v današnjem obsegu nikakor ne provzročajo krajevno omejeni vzroki, da korenini marveč v splošni organizaciji kapitalističnega proizvodnje.

Pri vsem tem pa ne smemo pozabiti, da mi, ki nam je nemila usoda naklonila avstrijsko domovinstvo, pod pritiskom draginje še enkrat

tako hudo trpimo, ker imamo tu opraviti z vzroki, ki so omejeni špecijelno na našo državo. Cene najvažnejšim živilom so bile pri nas zmiraj višje nego drugod, kjer se gospodarska politika držav ni uklanjala razrednim interesom veleagrarcev. Pravi pritisk draginje se je občutil pri nas šele, ko je bil stopil v veljavo zadnji carinski tarif, ki je za živino in agrarne pridelke zvišal carino mestoma ze več nego za sto odstotkov. Ta carinski tarif je bil v parlamentu sprejet 1. 1905. in razen nemških krščanskih socialcev in nemških nacionalcev so se s posebno vnemo pehali zanj slovenski klerikalci; saj najdemo te katoliške zastopnike slovenskega ljudstva povsod tam, kjer se gre proti ljudskim interesom. Od tistega časa so cene živlom nepretrgoma naraščale in dosedanje izkušnje so pač najmočnejši dokaz proti trditvam tistih, ki so to pogubno carinsko politiko zmiraj zagovarjali, češ, da carine na cene živlom bistveno sploh ne vplivajo. Agrarna carinska politika je tako za avstrijsko delavstvo kakor za srednje sloje v dvojnem smislu pogubno učinkovala, kar nam pa dejstva iz zadnjega časa najjasnejše dokazujejo. S tem, da je ta carinska politika onemogočila uvažanje živil, je našim trgovcem enostavno zamašila vire in s tem za prekupce istočasno ustvarila možnost, da so cene poljubno navijali kakor to sedaj neprestano delajo karteli, ki bi jim bilo tako odiranje kratkomalo nemogoče, ako jih agrarna carinska politika ne bi varovala vsakršne konkurence. Naše carine delajo notranje tržne cene kratkomalo neodvisne od svetovnih tržnih cen, tako da se prve še neprestano dvigajo nad poslednje, kakor to n. pr. lahko opazamo pri žitnih cenah. Da se je svetovno-tržne cene izločilo iz konkurence, je imelo za konsumente dvojne težke posledice. In druga stran? Ta se najbolje razodeva v izkazih o bilanci naše trgovinske politike. Od kvartala do kvartala moramo konstatirati, da izvoz naših industrijskih izdelkov nazačuje. Na tej, za naše narodno gospodarstvo jako žalostni prikazni se najjasnejše izraža dejstvo, da je naša carinska politika, ki naravno oškoduje interese vnanjih agrarnih držav, dovedla te države do tega, da se sedaj za to politiko od svoje strani maščujejo nad našimi industrijskimi

izdelki. In tako je naša industrija izgubila še tisto malo, s čemur je konkurirala na svetovnem trgu, dočim moramo istočasno plačevati stroške te politike z oderuskimi cenami vsakdanjih živil.

In kar je pri vsem tem še najžalostnejše, je to, da ni upanja, da bi se razmere v najbližji bodočnosti obrnile na boljše. Do leta 1917. nas vežejo še stare, neugodne trgovinske pogodbe in med tem se je celo skromni poskus, da bi se z uvozom zmrzlega argentinske mesa vsaj nekoliko ublažila draginja mesa, razbil ob odporu vlade in agrarnih in ob neznajnosti ostalih meščanskih strank. Vlada, ki se po neki famozni tajni pogodbi, ki jo je z ogrsko vlado bil sklenil zloglasni bivši trgovski minister Weiskirchner, smatra napram Ogrm vezano in hoče vsled tega vsakršen uvoz inozemskega mesa odpustiti samo s privolitvijo ogrske vlade, bo to privolitev sedaj tem manj dosegla, ker se razpravlja v ogrskem parlamentu ravno o vojaški reformi, ki tamkaj na noben način ne bi mogla biti sprejeta, če se ne bi primerno uvaževali agrarni interesi ogrskih živinorejskih grofov in baronov. Saj je znano, da so ves napihnjeni patriotizem te gospode razbline v tistem trenutku, ko gre za njihove — žepe. Samo revno ljudstvo naj bo toli patriotično, da „patriotično požrtvovalnost“ te vsezaverodomcesarske gospode s svojo lakoto plačuje!!!... Tako torej ni nikakšnega upanja, da bi se kurz naše gospodarske politike v najbližji bodočnosti krenil v drugo smer, da bi se na ta način nekoliko omilila splošna beda. Nasprotno vsa znamenja kažejo in bo tudi le povsem naravna posledica dosedanjega razvoja je, da bodo sedaj na zimo cene le še hujše narasle.

Takisto pa je gotovo dejstvo, da je kupna moč delavnega ljudstva vsled teh razmer že precej pri kraju. V strokovnih organizacijah moramo danes splošno s tem računati, da so se vsa plačilna izboljšanja, ki so se zadnja leta dosegla, ne samo izjednačena, da jih temveč draginja že presega. To prikazen omenja tudi najnovejše izvestje obrtnih nadzornikov približno takole: Mezdana izboljšanja so se vsepovsod na eni strani z neprestanim podraževanjem živil in drugih najvažnejših potrebščin, na drugi strani pa zlasti v velikih mestih z nezmagljivimi stana-

LISTEK.

Angležka.

„Pred 70 leti“, je dejal Hyndmann, eden izmed predbojevnikov socializma na Angležkem, leta 1885, „je spoznal plemeniti Robert Owen, kako popolnoma nemožno je, s pomočjo polovičarskih naredb položaj našega ljudstva izboljšati. Dandanes vidimo prav tisto resnico, samo še razločnejše. Toda revolucija, ki je bila za Owenovih časov še nepripravljena, je zdaj že dozorela in je pripravljena. Nič manjšega kakor revolucija, ki bo vsvariteljem vsega bogastva dala njih last, more provzročiti premembo k boljšemu... Bodi si mirno ali s silo, velika socialna revolucija devetnajstega stoletja je pred durmi...“

Teh besed smo se domislili, ko smo brali poročila zadnjih gospodarskih bojev na Angležkem in ki so se nam zdela kakor pravljice iz davnih časov. Kar smo tedaj brali, je bila v resnici čisto navadna socialna revolucija, in sicer ne samo zategadelj, ker je meščansko časopisje tako imenovalo silne stavke z viharinimi dogodki,

ki so jih spremljali. Meščanski listi so seveda storili to predvsem zato, da bi filistrskemu malo-meščanu zbudili kar največ strahu.

Mi pa nikakor nismo dolžni, da bi se razburjali nad tem, kar se je dogodilo v posestnih bojih na Angležkem, kljub temu, da je te krvave počestne boje provzročila ravno policija s svojimi nasilnimi nastopi. Pač pa se srčno veselimo, da je Anglija preživela veliko socialno revolucijo, in jo še preživlja, zakaj te socialne revolucije še davno ni konec, ampak se bo še nadaljevala. Ta socialna revolucija se je pojavila nenadoma z vso ognjevitostjo in nositelji te revolucije so bili angleški delavci, tisti angleški delavci, ki smo jih po pravici smatrali za jako konservativen razred in katerim so tudi veljale besede Hyndmannove za svarilo. Splošne in ogromne stavke doslej še niso bile v arzenalu konzervativnih strank, dasi se tem modernim orožjem nikakor ni možno ogniti.

Zastoj so se trudili zgovorni agitatorji in duhoviti pisatelji, da bi angležkim delavcem dokazali, kako nespametno in naravnost nevarno je za njih položaj, ako opuščajo slehrno revolucijerno metodo. Zastoj je svarila angležke delavce majhna zveza socialnih demokratov; angle-

ški delavec je rajše sledil komudnemu trade-unionizmu, ki je vedno pridigal načelo soglasja in miru med delavcem in podjetnikom. Razredni boj je „potihnil“. Vsled velikega razkosanja strokovnih organizacij se je zbudilo med delavstvom kvarno tekmovalstvo.

Kar bi se ne bilo posrečilo dolgoletni agitaciji, to se je zgodilo v tem silnem boju. Samoposebi je prišla med organizacije enota in centralizacija trdna in krepka, da bi bila težko trdnjša. To dejstvo bo vplivalo tudi na drugo angleško delavstvo. Tako je ogromni boj, ki že zaradi svoje obsežnosti nikdar ne bo pozabljen v zgodovini razrednih bojev delavstva, angležkim in tudi drugim delavcem podal dragocen nauk, da se morajo trdno združiti v enotne organizacije. Tudi na Angležkem bo kapitalizem dopolnil centralizacijo strokovnega gibanja.

Naravnost čudovito je, kako praktični nauki gospodarskega življenja vplivajo na delavstvo. Bilo je pred 21 leti; tedaj je bila na Angležkem silna stavka na dokih in ta stavka je tudi porodila radikalnejšo smer trade-unionizma. Ta stavka je provzročila, da se je prvič zamajala navidezno nepremakljiva vera v podjetniško prijaznost do

rinami paralizirala, tako da delavci ugodnosti, ki jim jih je tu in tam bila nudila ugodna konjunkturna ali ki so si jih bili potom mezdnihi gibanj in zboljšanja plač priborili, danes prav za prav ne morejo biti deležni. — Za naše strokovne organizacije je tedaj draginja predvsem problem. Strokovne organizacije ne morejo mirne duše gledati, kako se življenje delavskega razreda od dne do dne zopet slabša, ker bi bilo tako padanje splošnega življenjskega nivoa med delavstvom istovetno z izgubo naših pridobljenih pozicij. Kaj naj torej storimo? Čujejo se glasovi, ki svetujejo, da bi vprizarjali stavke, ki bi bile naperjene proti politiki draginje. Ali taki nasveti delajo samo zmešnjavo. Strokovne stavke proti draginji izgubljajo že v naprej vsakršno logiko, njihov učinek bi bil ničev, tako da se o tej vrsti boja sploh ne izplača resno razpravljati. Splošna stavka kot politično sredstvo pa stopa že sama po sebi preko okvirja strokovnega boja. Zategadelj ni naša naloga, da na tem mestu teoretično preiskujemo izvedljivost ali neizvedljivost takih stavk.

Kar pa neposredno spada v delokrog strokovnih organizacij, to je naloga, da pomagajo draginjo paralizirati s povišanjem dohodkov, ako nam kapitalistični svet podražuje živila, naše življenjske potrebščine, potem naj delavstvo podraži tudi svoje blago, svojo delovno moč! V tem popolnoma soglašamo z dunajsko „Arbeiter-Zeitung“-o, ki v nekem članku po draginjski debati v sedanjem parlamentu, po kateri so bili odklonjeni socialno-demokratski predlogi za uvoz inozemskega mesa, delavstvu svetuje, da naj odgovori na podraževanje živil s tem, da tudi od svoje strani pritisne na neposredne izkoriščevalce, na delodajalce. To je za delavca edina praktična pot, ako nočejo, da tlači breme draginje samo njihova pleča. In delavski razred je samo v stanju silobrana, ako to breme zvrča na pleča tistih, ki so teh razmer prav za prav krivi. Lahko, to se razume, tudi ta obrambna akcija ne bo. Ali težkoče, ki jih vsekakor zna povzročiti močnejši odpor podjetnikov, se dajo premagati z intenzivnejšim agitatoričnim in organizatoričnim delom. Na vsak način bo treba zbrati novih moči in strokovne organizacije se morajo ojačiti, da se tako brez ovinkov preide preko draginje. Drugih potov bo v kapitalistični družbi pač težko najti! Edina praktična parola proti draginji mora biti: **Vsi do zadnjega v strokovno organizacijo!**

Avstrijska premogokopna industrija in delavci.

(Konec.)

V teh številkah se jasno kaže nazadnjaštvo Avstrije. Kljub razmeroma majhni potrebi se mora obračati Avstrija v pokritje svojega konsuma na Anglijo in Nemčijo. Seveda je to našim kupčevalcem trn v peti, zakaj hudo jim de, da delajo angležki in nemški konkurenti dobičke, ki bi jih lahko sami naredili. Trudijo se seveda, kako bi

delavstva. Tedaj so spoznali delavci, kako jako je potreben izboljšanja njih položaj in kako lahko se da izboljšati, ako se združijo v bojne organizacije. Posledica tega spoznanja ni bila samo prenovitev dotlej skrajno konservativnega trade-unionizma v radikalnejšem duhu ampak, tudi organizacije so silno narasle.

Potem je prišel drugi stresljaj, razsodba Tafe-Val, po kateri razsodbi bi morale strokovne organizacije jamčiti za škodo, povzročeno podjetnikom po stavkah. O tem se je mnogo obravnavalo v parlamentu, kjer se je zadeva tudi odločila. In pri tem so strokovne organizacije spoznale važnost parlamentarizma in so se zategadelj tudi pričele zanimati za politiko.

Končno pa je prišel najmočnejši revolucionar, lakota, ki jo je rodila neznosna draginja živil. Temu revolucionarju pa se ne more nihče ustavljati. Ta revolucionar pa je tudi pokazal, koliko organizacijskega dela je še treba dovršiti na Angležkem. Ogromne množice delavstva so stale solidarno v tem boju kakor že dolgo ne, združil pa jih je en skupni sovražnik; kapitalizem.

Samo revolucija rodi preobrat k boljšemu. Seveda ne mislimo revolucije, ki se poslužuje

izgubljeni dobiček nadomestili, oziroma se zanj odškodovali. Toda namesto, da bi se iznebili inozemske konkurence s cenejšim premogom, si naši velekupčevalci s premogom ne vedo drugače pomagati, kakor kako bi s pomočjo vlade omejili inozemsko konkurenco. Najljubše sredstvo v tem boju proti tuji konkurenci jim je povečanje železniških tarifov za tuji premog. Avstrijski rudniški posestniki tožijo, da jih premog gorenjske prodajalne družbe izpodriva iz krajev, kjer so imeli doslej oni sami odjemalce.

Avstrijska vlada se je tudi vdala željam rudniških posestnikov, zlasti zategadelj, ker so pretili z omejitvijo produkcije, z odpuščanjem delavstva in s podobnimi pretnjami. Kljub temu se ni prav nič izpremenilo ne za kupovalce premoga, ne za delavce, ne za druge interese. In jasneje kakor kdaj prej je dandanes vsakomur, da gre avstrijskim rudniškim posestnikom samo za to, kako bi ohranili svoj dobiček na sedanji višini in da so bile vse njih besede o koristih delavstva in narodnega gospodarstva samo prazni izgovori. Svoj namen pa so dosegli v toliko, da je celo vlada šla na limance njih jeremijad in da so jim verjeli celo nekateri poslanci. O meščanskem časopisju niti ne govorimo, ker je stara resnica, da je veren sluga vseh kapitalističnih roparskih pohodov.

Toda vse to ni nič pomagalo. Kljub temu, da se porabi v Avstriji vedno več premoga, je produkcija domačega premoga padla, uvaža pa se v vedno večji množini tuji premog. Da temu ni krivo pomanjkanje premoga in premajhno število rudnikov v Avstriji, je jasno. Krajtega je v Galiciji in Šleziji še mnogo bogatih premogokopnih žil. Kaj je torej vzrok, da krije Avstrija razmeroma precejšnji del svojih potrebščin premoga s tujim inozemskim premogom, medtem, ko ima dovolj domačega premoga? S tem vprašanjem smo dospeli do najvažnejše točke naše razprave, do točke, ki je največje važnosti za slehrnega rudarja. Saj rudarji igrajo pri vseh teh konkurenčnih sporih med domačimi in tujimi podjetniki pasivno vlogo, na hrbtih rudarjev se vrši vsa konkurenca. Avstrijski rudniški podjetniki pravijo, da jim škodujejo poleg velikih produkcijskih stroškov — s tem mislijo seveda delavske plače — visoki tarifi na železnicah. Pri tem očitajo avstrijski vladi, kako skrbi nemška vlada za razvoj nemške premogovne industrije, kako je primerno izmanjšala tarife za premog na svojih železnicah. V tem oziru imajo rudniški posestniki deloma prav, toda odločilni vzrok ta očitek nikakor ni. Kar avstrijsko premogovno industrijo slabi napram nemški in angleški, je vse kaj drugega: obratno-tehnično in gospodarsko nazadnjaštvo in predvsem brezmejna dobičkaželjnost, ki se celo tedaj ne more krotiti, kjer naravnost škodi in ovira produkcijo. Ta dobičkaželjnost, ki gotovo tudi med nemškimi konkurenti ni manjša, je med avstrijskimi podjetniki tolika, da rajše delajo s starimi, nepraktičnimi sredstvi, ki produkcijo često naravnost ovirajo, kakor da bi si z denarnimi žrtvami nabavili novih, modernih naprav. Šteti se z delovnimi močmi in s stroji. Tudi kupčija premoga je mnogo slabše organi-

morilnega orodja in ki divja dejansko, ampak mi mislimo revolucijo, ki vrši svoje delo potom organizacije, potom discipline. Samo socialnodemokratski vpogled v gospodarsko življenje lahko z določnostjo prorokuje delovanje kapitalizma. Kar smo videli na Angležkem, ni bila več navadna stavka. To je bil revolucionaren boj, ki ga je bilo razredno zavedno delavstvo. Velikan-proletariat se je prebudil tudi na Angležkem in ko je iztegnil svoje mogočne ude, se je prestrašil kapitalizem. Tako mogočno je delavstvo. V angležkem delavstvu se je nekaj prerodilo, kar povzroča kapitalizmu velike bolesti: angleško delavstvo se je zopet zavedlo svoje razredne zavesti.

Po svojih zmagah — žal, da niso vse zadovoljive — so spoznali naši bratje na Angležkem svojo moč. Da to svojo moč dobro izrabijo, bo to stvar nadaljnje strokovne in socialistične vzgoje. Dobro je imeti moč velikana, pravi neki angleški pesnik. Delavci so to moč spoznali, zdaj se je morajo posluževati. To pa jih bo naučila strokovna organizacija. Angleško strokovno gibanje stopa v novo dobo.

zirana kakor v Nemčiji; naravna posledica je, da nemški premog z avstrijskim jako uspešno konkurira.

V takih razmerah je popolnoma jasno, zakaj se mora avstrijski premog nemškemu povsod umikati, in sicer na svetovnem trgu kakor tudi na domačih odjemalnih trgih. Pa je še en vzrok! Avstrijski kupčevalci s premogom, ki so večinoma tudi lastniki rudnikov, so tako silno dobičkaželjni, da so v tej brezmejni dobičkaželjnosti slepi za slehrno razsodnost. Zgodilo se je v južni Nemčiji, kjer je imel avstrijski premog svoje odjemalce, da so tamkajšnji kupčevalci z avstrijskim premogom svetovali češkemu podjetniku, naj znižajo cene svojemu premogu, češ, drugače ne bomo mogli zdržati konkurence z nemškim cenejšim premogom. Zastonj! Neumni podjetniki iz Češkega niso hoteli zmanjšati cen, dasi je moralo biti vsakemu slepcu jasno, da bo nemški cenejši premog izpodrinil dražji avstrijski. To se je tudi zgodilo. Toda avstrijske kapitaliste to še ni izmodrilo; svojo nespametno gospodarsko politiko uganjajo še nadalje. Pri tem pa se obračajo s svojimi tožbami na vlado, izsesavajo delavce, reducirajo plače, in vodijo za nos vlado in večino parlamenta. Avstrijske premogovne industrije ne ovirajo toliko železniški tarifi, najmanjše seveda delavske plače, pač pa jo ovira v prvi vrsti nespametna profitarska politika rudniških posestnikov.

Rudarji! Varujte se sleparskih agentov! 200 ljudij brez zaslužka in brez sredstev!

Akoravno delavce neprenehoma svarimo pred raznimi agenti, ki nimajo z delavci nikoli poštenih namenov, pa delavci vendar še zmiraj nasedajo takim sleparjem. In sedaj moramo zopet poročati o takem slučaju, ko je nek tak agent cele družine spravil v nesrečo.

Iz Ljubna se poroča, da je v revir pri Köflach-Voitsberg veliko število rudarjev z družinami vred, skupaj kakih 200 ljudi, nasedlo nekemu agentu, Fkuskar po imenu, ki jim je seveda delal vse mogoče obljube. V sredo, dne 4. okt. je prišel ta transport, ki je po navedbah tega agenta bil namenjen za rudnik „Deutscher Kaiser“ na Nemškem, na kolodvor v Ljubnem. (Leoben.) Agent Fkuskar pa je ves transport pustil na enkrat na cedilu ter izginil. Teh 200 ljudi, ki so bili brez vsakršnih sredstev, pa je moralo vzeti pod svoje okrilje — mesto Ljubno.

To lumparsko dejanje sleparskega agenta nam daje ponovno povod, da ne samo rudarje v okrožju Köflach-Voitsberg, ampak sploh vse rudarje najodločnejše svarimo pred takimi agenti. Rudarji! Pokažite takim agentom vrata ter obvestite o prihodu takih individuov vsikdar svoje zaupnike!

Berite svoj strokovni list!

Strokovne organizacije so že zgodaj spoznale, da je najizbornejše in najizdatnejše sredstvo za agitacijo strokovnega gibanja strokovno časopisje. Prvi početki strokovnih listov so bili prav skromni, zategadelj so strokovne organizacije kmalu prišle na misel, naj se uvede strokovni list obligatno za vse člane dotične strokovne organizacije. To se je dandanes tudi povsod izvedlo. In čeprav stane to organizacijo mnogo denarja, ta denar vendar ni proč vržen, temveč rodi bogate sadove: kajti strokovno časopisje zbuja med delavstvom zanimanje za organizacijo in vzgaja člane za misleče in prepričane zavedne bojavnike.

Vendar pa se je treba dotakniti tu jako važne točke. Priznati moramo, da so strokovni listi zelo mnogo storili za probujo indiferentnega delavstva. Stotisočine delavcev so strokovni listi vzgojili za čvrste razredne bojavnike, ki se zavedajo svojega cilja. V kratki dobi svojega obstanka so dali kulturi in izobrazbi močau sunek naprej. Kljub temu pa moramo z obžalovanjem povadati, da precejšnji del članov strokovnih organizacij svojega strokovnega lista niti ne bere ne, vsaj v tej meri ne, kakor bi bilo potrebno in smoteno.

To zveni precej neverjetno, zategadelj pa vendar ni nič manj verjetno in pozornemu opa-

zovalcu niti ne pove kaj novega. Kadar se list razdeli in ga dobi član v roke, tedaj ga navadno vsakdo naglo pregleda; s tem površnim pregledom pa list seveda še ni prebran. To se odloži na poznejši čas.

Toda kako se bere list? To je zelo različno in odvisno od izobrazbe in zavednosti posameznega delavca. Nekateri sodrugi bero s posebno ljubeznijo samo krajevna poročila, dopise. Ta ali oni je že delal v tem ali onem kraju in zato še vedno rad zve, kako je kaj v tistem kraju. Ako torej list kaj prinese o dotičnem kraju, tedaj z zanimanjem prebere tisto stvar in to že često zadostuje, da se list zadovoljno položi iz rok...

Drugi zopet prelistajo list, da bi v njem našli kaj iz „svojega kraja“. Kadar so to prebrali, pa list mirno položijo iz rok.

Želimo, da se te vrstice ne razumejo napačno. Kar smo omenili, velja za velik del naših organiziranih sodrugov. Namen teh vrstic pa je, da jih opomnimo, naj bero naš rudarski strokovni list drugače, boljše in temeljitejše.

Predvsem je potrebno, da bere vsak sodrug uvodnik lista. Uvodnik obravnava skoro vselej o kaki važnosti ali nujnosti strokovnega gibanja ali o kakem važnem dogodljaju in izkuša bralce iz povedanega poučiti in povečati njih znanje. Nadalje se morajo brati mnoge in prav tako potrebne razprave o socialni politiki, da se delavec pouči tudi o teh važnih zadevah. Žalibog smatrajo mnogi organizirani sodrugi ravno te članke za najdolgočasnejše in jih ne bero često v svojo lastno materialno škodo. Kajti ako se jim kaka nezgoda prigodi, tedaj si ne vedo pomagati in so v zadregi kakor otrok.

Tedaj se pač čuti nevednost, povzročena po lastni krivdi, in potem pa mora rešiti strokovni tajnik, kar se sploh da rešiti.

Nadalje je potreben tudi natančen študij plačilnih gibanj in strokovnega pregleda. Tu se rudar lahko pouči o stanju delavstva v tujih deželah, da se ve ravnati, kadar se misli izseliti. Zakaj sicer bi se mu lahko zgodilo, da bi zašel v kraje, kjer so razmere še slabše, kakor so v kraju, ki ga zapušča. In v rubriki raznih stvari dobi vsakdo mnogo zanimivega in potrebnega gradiva. Poleg tega dobi v teh drobnih novicah vsakdo mnogo agitacijskega gradiva, ki ga lahko uporablja pri brezbriznih delavcih.

Pa tudi podlistek se ne sme zanemarjati. Podlistki v „Rudarju“ so se vedno nanašali na delavsko gibanje in so prinesli marsikako važno zanimivost. Zlasti važni pa so bili podlistki, ki so se tikali raznih nalezljivih bolezni in so dali nauke, kako se jih obvarovati. Marsikdo je prezrl tudi te važne spise, ki jih je v poljudni in lahkoumljivi obliki napisal g. dr. Zarnik. Ko pa se je oglasila dotična bolezen, tedaj pa je vsakdo stikal in povpraševal za starimi „Rudarji“, da bi se poučil o bolezni in se je varoval. Šele lastna škoda jih je poučila, da so ravnali napačno!

Ako smo se preje malce zasmehljivo izrazili o krajevnih poročilih in dopisih, s tem seveda nismo mislili še nič hudega! Dobri dopisi, zlasti taki, ki dajejo jasen vpogled v organizacijsko delovanje dotičnega kraja, ki opisujejo delovne in plačilne razmere in poročajo o značilnih in važnih dogodkih, so vsekako zelo na mestu. Ob tej priliki še par besed z ozirom na dopisovanje v „Rudarja“. Povedati hočemo kar naravnost, da je dopisovanje iz vseh krajev premalo živahno, premrtvo. Krivda radi tega pade na zaupnike, ki ne poročajo v strokovni list o stvareh, ki se tičejo stroke. Zgodi se celo, da beremo poročilo o stvari, ki bi spadala v naš strokovni list, v kakem drugem listu, mi pa ne dobimo nobenega poročila! To mora biti drugače! Zaupniki naj živahno poročajo v „Rudarja“; povedali smo že često, da je oblika in pravilno pisanje postranska stvar, za to bo poskrbelo že uredništvo samo!

Berite torej svoj strokovni list, berite „Rudarja“! Pokazali smo v kratkih vrsticah, da se list ne le samo bere, ampak tudi, kako se naj bere! Stari, prepričani, kakor tudi mladi, ukaželjni član naše organizacije bo tudi na ta način svoj strokovni list, čital od začetka do konca in vedno z enakim zanimanjem. Tako mora biti tudi pri vseh sodrugih! Zakaj kdor bo bral list na ta način, ne bo povečal samo svojega znanja,

ampak bo dobil tudi jasen pregled o vsem strokovnem gibanju in o delovanju naše organizacije. Kadar pa se list prebere, naj se ne položi takoj na stran! Zakaj mnogo je brezbriznih delavcev, ki krvavo potrebujejo izobrazbe! Tem dajte list v roke, opozorite jih na toinono, da naj prebero, in zbujajte v njih zanimanje ter agitirajte na ta način za našo dobro stvar!

Berite svoj strokovni list! Berite ga vedno, berite ga pazno, kakor smo razpovedali. Potem pa ga dajte dalje in izkušajte druge z njim zbuditi in izobraziti. Kdor tako dela, dela kot pravi, prepričani sodrug za sveto stvar osvojenja delavskega razreda!

Mezdno gibanje rudarjev v revirjih Köflach-Voitsberg.

Kakor smo že svoj čas poročali, je prišlo med rudarji in podjetniki najprej do diferenc pri rudniku v Pibersteinu, in sicer vsled tega, ker se je skušalo delavne pogoje polagoma poslabšati. Prišlo je potem tudi do momentane stavke med vozniki, ki se je pa po posredovanju zaupnikov za enkrat prekinila. Med tem so vozniki svoje zahteve predložili obratnemu vodstvu. Ker so pa že enkrat vozniki stavili svoje zahteve, pa je bilo že naravno, da so se jim s svojimi zahtevami pridružili tudi kopači. Po daljšem obotavljanju in nasprotovanju od strani obratnega vodstva se je končno posrečilo, potom poravnalnega urada uveljaviti zateve Pibersteinskih rudarjev. Dosegli so se sprejemljivi priboljški in sedaj je na rudarjih samih, da si to, kar so si priborili tudi ohranijo. To jim bo mogoče samo s pomočjo močne strokovne organizacije. — Zgledu rudarjev v Pibersteinu so sledili tudi rudarji v Köflachu in Voitsbergu, ki že dolgo časa tožijo nad slabimi razmerami. V kljub od dne do dne naraščajoči draginji in vključno dejstvu, da so v celem okrožju cene premogu neprestano naraščale, so plače med rudarji še zmiraj iste, to je naravnost škandalozno. Treba je pogledati samo delavske familije pa človek takoj vidi, da živijo ti trpini življenje, ki je vse prej nego človeško življenje. In namesto, da bi tem trpinom vsaj nekoliko zvišali plače, pa so jim ustanovili rudniški konsum, katerega bi v slučaju kake stavke seveda kratkomalo zaprli ter na ta način izročili delavce stradanju. Po vrhu pa se delavce še na vse mogoče načine šikanira. Naravno, da so te razmere med rudarji povzročile splošno nezadovoljnost ter jih privedle tudi do tega, da so tem razmeram napovedali boj.

Dne 3. septembra sta se tako v Köflachu, kakor v Voitsbergu vršila dva impozantna shoda, na katerih je sodrug Zwanzger govoril o položaju ter podvrgel zadržanje podjetnikov glede zvišanja plač in v zadevi draginje uničujoči kritiki. Predlagal je resolucijo, v kateri se kaže na kolosalno draginjo in pa na sramotno obnašanje meščanskih strank v zadevi draginje živil, na naraščanje cen pri premogu, ne da bi se bilo zvišalo plače, na neprestano naraščanje profita rudniških podjetnikov in na izseljevanje, kar gotovo ni v korist podjetja. Vse te razmere naravnost kriče po pravičnem zvišanju delavskih plač. Od podjetnikov naj se zahteva tedensko draginjsko doklado 3 kron ali pa 50 vinarjev pro „ših“. Te zahteve so gotovo zelo skromne. Upati je, da zmaga pri merodajnih činiteljih še pravočasno razum. Sicer naj pa rudarji najprej poskrbe za močno organizacijo, potem je gotovo, da se jim tudi podjetniki ne bodo upali nasprotovati.

Dopisi.

d Trboveljska premogovna družba. Uprava rudnikov v Trbovljah vedno išče delavcev, sprejela bi jih v delo kakih 500, če bi jih namreč dobila. Da bi nalovila nekaj kalinov na svoje limanice, pošilja vedno svoje agente v razne kraje, ki skušajo pod raznimi pretvezami delavce pregovoriti, naj bi se ti podali v Trbovlje na delo. Pri tem poslu se ti takozvani „birmovci“ lažejo, da se jim kar od ust kadi. Njihovo obljubljeno sredstvo je, da pripovedujejo delavcem, češ: „Zaslужili boste po 5, 6 do 7 kron na ših; kjer pa ti priganjaci naletite na delavce, ki so že kedaj v Trbovljah delali, tedaj da so se v Trbovljah plačilne razmere izpremenile znatno na boljše, kar pa seveda ni res. Povprečni zaslužek jamskega delavca v Trbovljah znaša 3 krone za ših, povprečna plača ostalih pri rudniku vposlenih do-

raslih delavcev pa je še znatno manjša. Smelo trdimo, da so tisti jamski delavci med ostalimi bele vrane, ki zaslužijo včasih, toda le včasih okrog 4 krone na ših. Uradno se sicer trdi, da znaša za jamskega delavca povprečna plača 3 krone na ših, pozitivno pa vemo, da dobiva pretežna večina jamskih delavcev manj, veliko število pa znatno manj nego tri krone za ših. Ako pošilja torej uprava trboveljskega rudnika svoje agente okoli, da nalove za njo delavcev, ki vedoma delavce slepijo z obljubami, ki jih potem nikoli ne izpolni, tedaj je to, milo rečeno, nesramna lumparija. Na ta način so rudniški gospodje že večkrat speljali delavce na led, ki pa so vselej, ko so izvedeli, na čem da so, preklinjaje Trbovljam zopet pokazali hrbet. Na način, kakor smo ravno kar opisali, se je rudniški gospodi v zadnjem času posrečilo zopet privabiti kakih 70 delavcev, večinoma iz Nemčije, ki pa bodo gotovo prav debelo gledali, ko bodo ob plačilnem dnevu dobivali namesto obljubljenih 5 do 7 kron samo okrog 3 krone na dan. Naravno je, da s temi dohodki ne bodo mogli z družinami vred v sedanjih draginjah izhajati, posebno še, ker so od drugod navajeni nekoliko boljše živeti in posledica bo ta, da se bodo gospodje najbrže za delo, ki naj bi ga izvrševali na pol zastonj, prav lepo zahvalili in pojdejo zopet tja, od koder so prišli. Rudniška gospoda v Trbovljah ne ve, ali noče vedeti, zakaj krepi rudarji kar trumoma odhajajo, toda če bi le količkaj premišljala, tedaj bi prišla do prepričanja, da marsikateri izmed nje več na dan pokadi v smodkah kakor pa znaša rudarjeva plača. In prerazumljivo je, da se mnogo pridnih rudarjev naveliča prenašati bedo in stradanje pri trudapolnem delu, na kojega račun si trboveljska premogovna družba polni svoje nikdar polne malhe, in raje zapusti to solzno trboveljsko dolino. Kdor ima oči, ta opaza, da tukaj vlada v družinah rudarjev v splošnem naravnost strašna beda in pomanjkanje. Rudniška gospoda, ki vse to gleda, ima precej kosmato vest. Degeneracijo rudarjev, ki se vrši nenaravno hitro pred njihovimi očmi, gleda s ciničnim smehljajem poljskega čifuta, ne da bi jo pekla vest vprico od stradanja prepadlih obrazov ubogih delavcev. Namesto, da bi gospoda dala delavcem, kar jim gre, v prvi vrsti pošteno, sedanjim draginjskim razmeram odgovarjajočo plačo, vpeljala potrebna kopališča, zgradila dovolj potrebnih, zdravstvenim razmeram odgovarjajočih stanovanj i. t. d., jih skuša ta čedna družba spraviti v popolno suženjsko razmerje. Na primer službeni red, ki so mu delavci podvrženi, baje v obraz vsakemu najprimitivnejšemu pojmu o svobodi. Sestavljen je namreč tako, da bi bil v čast vsaki kaznilnici. Ta famozni službeni red, v katerem mrgoli samih kazni in dolžnosti delavcev, navaja posebno pazniško osobje k najnesramnejšemu ovađstvu. Škandal vseh škandalov pa je, da zahteva družba od svojih poslovođij in paznikov, da bi v svojem prostem času opravljali policijsko službo beričev in ovađuhov nad delavci tudi takrat, kadar so prosti. Človek strmi nad tem, da rudniške oblastnije sploh trpe tako svinjarijo, ki ji pravijo v Trbovljah „službeni red“. Rudniška gospoda skuša na vse mogoče načine, da rudarje naše naveže, tudi tiste, ki jih privabi pod lažnjivimi pretvezami od drugod. V ta namen ji služi v prvi vrsti njihov takozvani rudniški konsum. Ker privabljeni delavci rabijo običajno kredit, znajo speljati ti izkoriščevalci vodo na svoj mlin s tem, da dajejo v svojem rudniškem konsumu prišelcem in tudi domačim najraje toliko blaga, da znaša cena blagu toliko, kolikor zneso zaslužek. In ker je zaslužek, kakor smo videli, tako pičel, da na noben način ne zadostuje za preživljanje družine, posebno ako je številnejša, je naravno, da rabijo časih več blaga nego znaša zaslužek. Kakor hitro pa doseže cena vzeteja blaga višino zaslužka, tedaj se dotičnemu nadaljno blago kratkomalo ustavi, ne glede na to, ali bo imela družina kaj jesti ali ne. Tako se dogaja, da živi v Trbovljah na stotine rudarjev, ki ne dobe skozi celo leto nobenega vinarja v denarju na roko. Družba pa si napravlja prvič ogromen dobiček pri rudokopu samem s tem, da plačuje svoje delavce pod vsako kritiko slabo in jih povrh tega še prav po nečloveško pri delu priganja, in drugič ji prinese rudniški konsum, v katerem se stekajo na gori navedeni način domalega vsi delavski žulji skupaj, ne tisočake, temveč stotisočake na leto čistega dobička. Delavci so potemtakem kakor je videti rudniški družbi izročeni na milost in nemilost. Če pa navzlic temu številni delavci, katerim življenje v teh suženjskih razmerah prešeda, napnejo vse moči in s pomočjo prijateljev in znancev obrnejo tej družbi hrbet, da se rešijo strašne more, tedaj je to dokaz, da vladajo pri trboveljski premogovni

podaja imenovana igra lepe slike iz delavskega življenja ter iz delavskih bojev, bi bilo pač želeli, da se te predstave zagorsko delavstvo v čim največjem številu udeleži. Igrali bodo člani in članice naše mladinske organizacije, torej je tem večja dolžnost sodrugov, da z mnogobrojno udeležbo podpirajo plemenita stremjenja našega socialističnega naraščaja. — Po predstavi bo prosta zabava s plesom, med katerim bo svirala zagorska godba na lok pod vodstvom kapelnika g. Alojzija Korošca.

d Zagorje. Prosimo sodruga zaupnike, da se zanesljivo udeležijo zaupniškega sestanka, ki se vrši v nedeljo, dne 15. okt. ob 9. uri dopoldne v prostorih konsumnega društva.

d Kisovec pri Zagorju. V nedeljo, dne 15. oktobra priredi zagorska popružnica Unije rudarjev ob 3. uri popoldne v gostilni g. Grčarja v Kisovcu javen društven shod. Na shodu bosta poročala rudarski tajnik sodrug Ivan Tokan iz Trbovelj in pa sodrug Vek. Mrak. Rudarji! Udeležite se shoda, na katerem se bo razpravljalo o zelo važnih rudarskih zadevah, v čim največjem številu in pripeljite tudi svoje žene s seboj!

d Leše. Nimamo posebnega veselja pečati se v našem listu s posameznimi osebami, toda včasih ne kaže drugače kakor posvetiti na značaje posameznikov. Pri nas imamo na primer človeka, ki mu je ime Štefan Laibacher; ta človek, dokler je bil navadni rudar, je bil mož, s katerim se je dalo prav dobro izhajati; pri ostalih rudarjih je bil celo priljubljen; spoštovali so ga. V tem hipu pa, ko je postal nadkopač, torej nekako en kos paznika, se je naš ljubi Laibacher takoj izpreobrnil in se obnaša sedaj tako, kakor bi se pošten delavec napram drugim delavcem ne bi smel nikdar obnašati in če prav je avanziral za „fajterja“. „Gospod“ nadkopač Laibacher bi smel imeti vsaj toliko pameti, da ne bi s svojo nemumno nagajivostjo škodoval drugim. Zapomni si naj, da mu njegovi drevesi še dolgo ne bodo zrastle do neba, lizati gosposke pljunke pa ni častno za nobenega človeka in če se piše prav Laibacher. Toliko za danes, če bo treba, pa še kaj več.

Narodno-gospodarski pregled.

Statistika avstrijskega premoga.

V primeri z avgustom lanskega leta je produkcija rjavega premoga avgusta meseca 1911 za 58.000 ton nazadovala. Vzrok temu je veliko pomanjkanje vode reke Elbe. Produkcija kamenitega premoga pa je istočasno za 80.000 ton napredovala.

Proti istemu času lanskega leta je produkcija rjavega premoga v mesecih januarja do avgusta napredovala za 293.000 ton, produkcija kamenitega premoga pa za 582.000 ton.

Sledeča tabela nam kaže uradne podatke:

Kameniti premog:

	1911	1910
Ostrava-Karvin	699.797	653.400
Rožice-Oslawan	39.866	39.600
Kladno-Slan	224.618	225.000
Plzenj-Mies	112.218	106.100
Schatzlar-Schwadowitz	35.589	34.700
Galicija	143.174	116.300
Ostali premogokopi	11.295	10.400
Avgust	1.266.526	1.185.873
Proti prejšnjemu letu	+80.653	— 6.800

Rjavil premog:

Mostec-Toplice-Komotava	1.339.243	1.419.100
Falkenau-Elbogen-Karlovi vari	300.929	300.300
Wolfsegg-Thomasroith	32.860	31.900
Ljubno in Fohnsdorf	82.247	83.100
Voitsberg-Köflach	62.174	59.900
Trbovlje-Zagorje	91.120	80.600
Istra in Dalmacija	17.730	8.600
Galicija	1.277	2.700
Ostale sudetske dežele	19.814	22.300
Ostale alpske dežele	59.066	55.600
Avgust	2.006.000	2.064.552
Proti prejšnjemu letu	— 58.547	

V prvih osmih mesecih je tako produkcija rjavega kakor kamenitega premoga v primeri z istim časom lanskega leta napredovala. Izkopalo se je namreč rjavega premoga od januarja do avgusta meseca 16.579.000 (+ 293.000) ton in kamenitega premoga istočasno 9.727.000 (+ 582.000) ton. Sledeča tabela nam kaže razliko med produkcijo letošnjega in lanskega leta:

	1911	1910
Kameniti premog	9.726.518	9.144.277
Proti prejšnjemu letu	+582.241	— 155.800
Rjavil premog	16.579.089	16.285.781
Proti prejšnjemu letu	+293.308	— 608.300
Skupaj	26.305.607	25.430.058
Proti prejšnjemu letu	+875.549	

Koliko se je izkopalo premoga od začetka leta v čeških revirjih, nam predložujejo sledeče številke:

Rjavil premog:

	1911	1910
Mostec-Toplice-Komotava	11.247.753	11.322.200
Falkenau-Elbogen	2.444.737	2.366.100
Januar-avgust	13.692.490	13.689.300
Proti prejšnjemu letu	+3.200	

Kameniti premog:

Kladno-Slan	1.777.936	1.780.200
Plzenj-Mies	848.745	883.700
Schatzlar-Schwadowitz	285.083	274.600
Januar-avgust	2.911.764	2.888.500
Proti prejšnjemu letu	+23.300	— 90.800
Češko	16.604.254	16.577.800
Proti prejšnjemu letu	+26.500	

Produkcijo briketov nam izkazuje sledeča tabela:

Briketi kamenitega premoga:

	1911	1910
Ostrava-Karvin	650	1.600
Rožice-Oslawan	6.300	8.500
Kladno	—	—
Plzenj	3.698	3.000
Ostala okrožja	—	—
Avgust	10.647	13.211
Proti prejšnjemu letu	— 2.564	
Januar-avgust	95.385	104.791
Proti prejšnjemu letu	— 9.406	— 15.200

Briketi rjavega premoga:

Mostec-Toplice-Komotava	138	—
Falkenau-Elbogen	15.218	—
Planinske dežele	163	—
Avgust	15.518	15.811
Proti prejšnjemu letu	— 293	+1.100
Januar-avgust	131.390	110.767
Proti prejšnjemu letu	+20.623	— 7.300
Briketi za januar-avgust	226.775	215.558
Proti prejšnjemu letu	+11.217	

Torej je produkcija briketov v preteklih osmih mesecih pri rjavem premogu napredovala več nego za 20.000 ton; glavni del tega prirastka pade na Falkenavški revir. Produkcija kamenitega premoga pa je nazadovala.

O produkciji koksa ima sledeče uradne podatke:

Koks kamenitega premoga:

	1911	1910
Ostrava-Karvin	165.325	166.600
Rožice-Oslawan	5.765	4.700
Plzenj-Mies	1.150	1.500
Schatzlar-Schwadowitz	781	1.000
Avgust	173.021	174.053
Proti prejšnjemu letu	— 1.032	+12.000
Januar-avgust	1.373.496	1.310.546
Proti prejšnjemu letu	+62.950	

Produkcija koksa je tedaj od začetka leta napredovala za okroglih 63.000 ton.

Razne stvari.

r Posledica železničarskega pokreta. Kakor znano, so bili začeli avstrijski železničarji živahno in energično gibanje za zboljšanje svojega položaja. Nekaj časa je izgledalo, da bo pričetkom tega meseca prišlo do pasivne rezistence ali celo do popolne stavke. No, to je bilo odgodeno, da se počaka, kakšen uspeh bo imela akcija socialističnih zastopnikov ter se vidi, kako bo vlada držala svoje obljube. Vlada je sedaj v resnici predložila parlamentu zakonsko predlogo o povišanju beriva (Aktivitätszuschläge) za uradnike in nastavlence pri državnih železnicah. Po tej predlogi bodo dobili uradniki 6. činovnega razr. povišek za 10 odst. oni 7. razr. za 15 odst., oni 8. razreda za 20 odstotkov, a oni 9. in 10. razreda za 25 odstotkov, a oni 11. razreda za 25 odst. Poduradniki dobijo brez razlike kategorije pribitka za 15 odstotkov. Vsekakor, pa s tem načrtom ni popolnoma zadovoljeno zahtevam železničarjev. In potem je še dolg pot, da postane načrt zakon. Ali kadar bo prišlo do razprave v parlamentu, bo stvar socialističnih zastopnikov, da izsilijo primerne priboljške.

r Strokovna policija. Zadnji veliki gospodarski boji na Angleškem so angleško buržoazijo močno vznemirili. Zdaj premišlujejo, kako bi mogli ovirati ali celo zatreti vbodoče sleherni gibanje delavstva. In modre glavičice so prišle na to, da bi se ustanovila proti stavkojučim delavcem posebna policija. Ta policija bi obstojala iz civilistov, ki bi vstopili samo tedaj v službo, kadar bi se pojavilo gibanje. Bili bi seveda oboroženi in podrejeni stalnim policistom. Dobivali pa bi ob času službe dobro plačo. Zares buržoazija je iznajdljiva v naklepih proti proletarijatu, vprašanje pa je, ali se ji bodo njeni naklepi tudi posrečili.

Izdelovanje drož.

Edina narodna tvrdka te stroke opremljena z najnovejšimi stroji. Gospode pekarje, molarje in trgovce vabim, da poskusijo drože domačega izdelka. Od štirih kilogramov naprej pošiljam po pošti franko.

Prva ljubljanska izdelovalnica žitnih drož.

Maks Zalokar,
Ljubljana.

Konsumno društvo rudarjev v Hrastniku

priporoča

svojo bogato zalogo
špecerijskega in manufakturnega blaga, kakor tudi čevlje za otroke in odrasle.

Vse po jako nizki ceni.
Delavci! Dolžnost Vaša je, da podpirate svoje podjetje. Član lahko postane vsak.

prijatelj moj.

Gre na vsako pot z menoj!

Ker se večkrat z njim krepcam,
Vedno zdrav želod'c imam!

Najboljše krepčilo želodca!

Sladki in grenki.

Pazite na pristnost!

Posebno na kolodvorih!

Postavno varovano.

Josip Kremžar Ljubljana